

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

1954

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΕΚΔΟΣΗ 2008

Ο ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΚΑΤΟΧΡΟΝΩΝ ΤΟΥ ΨΥΧΑΡΗ ΣΤΗ ΧΙΟ *

Ἐπιστρέφω ἀπὸ τῆς Χίου συγκινημένος βαθύτατα. Ὁ ἐορτασμός τῶν Ἐκατόχρονων τοῦ Ψυχάρη, στίς 2 Μαΐου 1954, δὲν εἶταν ἀπλὴ ἐκδήλωση τῶν λογίων καὶ τοῦ φιλολογικὰ καλλιεργημένου κοινοῦ, ὅπως συμβαίνει συνήθως ὅταν πληρώνεται ὁ φόρος τιμῆς στὴ μνήμη ἐνὸς φημισμένου συγγραφέα. Εἶταν ἀληθινὰ ὑπόθεση τοῦ χιακοῦ λαοῦ ποὺ ἔλαβε μέρος στὸν πανηγυρισμὸ μὲ εὐλικρινῆ ζέση καὶ μὲ τὴν πεποίθηση ὅτι τιμοῦσε ἓνα σπουδαῖο ἄνθρωπο τοῦ τόπου του κι ἓνα γενναῖο ἰδεολόγο ποὺ ἀγωνίστηκε γιὰ τὸ καλὸ του, γιὰ τὴ γλώσσα του, τὴ μόρφωσή του, τὴν προκοπή του.

Ἀξιοσημείωτη εἶταν κι ἡ συμμετοχὴ τῆς Μυτιλήνης στίς ἐορτές, μὲ τὸ δήμαρχό της κ. Βαμβακίτη καὶ μιὰν ἐκλεκτὴ ἀντιπροσωπεῖα. Ἔδωσαν ἔτσι τὰ Ἐκατόχρονα τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκφραστεῖ ἡ ἀδελφοσύνη τῶν δύο ὠραίων νησιῶν μας ποὺ ἔχουν τόσο διαφορετικὲς προσωπικότητες καὶ, ὡστόσο, ἀποτελοῦν, τὰ δυὸ μαζὶ, ἓναν ξεχωριστὸ νησιώτικο μικρόκοσμο. Ἔχουν, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα, καὶ τοῦτο τὸ κοινό, ὅτι ἀνέκαθεν αἰσθάνθηκαν τὸ δημοτικισμὸ σὰν μιὰ ἀνάγκη τῆς ζωῆς τους, σὰν κάτι ποὺ βρίσκεται σὲ τέλεια ἀρμονία μὲ τὰ τοπία τους, τὴν ἀτμόσφαιρά τους, τὴ λαϊκὴ τους ψυχὴ.

Οἱ κύριες ἐκδηλώσεις τοῦ ἐορτασμοῦ εἶταν τρεῖς. Τὸ πρῶτ' ἔγινε ἐπιμνημόσυνο τρισάγιο στὸν τάφο τοῦ Ψυχάρη, σὲ ἀπόσταση ὀκτῶ περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν πόλη, σ' ἓνα παραθαλάσσιο τοπίο ἀπὸ τὰ ὠραιότερα τοῦ νησιοῦ, κοντὰ στὴν Πέτρα τοῦ Ὀμήρου. Εἶχαν κατέβει ἐκεῖ τὰ σχολεῖα τοῦ Βροντάδου μὲ τοπικὲς φορεσιῆς καὶ ἀρκετὸς κόσμος. Κατατέθηκαν πολλοὶ στέφανοι: ἀπὸ τοὺς δημάρχους Χίου, Μυτιλήνης καὶ Βροντάδου, ἀπὸ τὴν Κοινότητα Πυργιοῦ, ποὺ τόσες σελίδες τοῦ «Ταξιδιοῦ» τῆς εἶναι ἀφιερωμένες καὶ ποὺ δὲν τὸ ξεχνᾶ, ἀπὸ τὰ κόμματα τῶν Φιλελευθέρων καὶ τῆς ΕΠΕΚ, ἀπὸ τὸ Φιλοτεχνικὸ Ὀμιλο Χίου, τὸ Διδασκαλικὸ Σύνδεσμο, τὴν Ὀργανωτικὴ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἀθηνῶν καὶ πολλὲς ἄλλες ὀργανώσεις. Τὸ κορύφωμα, ὅμως, τῆς τελετῆς αὐτῆς εἶταν τὸ μοιρολόδι ποὺ εἶπε μιὰ μοιρολόγιστρα ἀπὸ τὸ Πυργί, σὰν ἀπόκριση στὴν πασίγνωστη ἐ-

πιγραφή τοῦ τάφου: «Μοιρολογίστρες Χιώτισσες, πατριώτισσές μου, μανάδες, ἀδερφάδες, θυγατέρες μου ἐσεῖς ὄλες, ἂν τύχει μιὰ μέρα καὶ κατεβεῖτε στ' ἀκρογιάλι, ἂν τύχει καὶ περάσετε μπροστὰ στὸ ἄσπρο μου τὸ μνήμα...» Τὰ λόγια αὐτά, ὁ λαὸς τῆς Χίου τὰ ἔχει αἰσθανθεῖ καὶ συκρατήσκει.

Στὴν παλαιὰ διάλεκτο τοῦ Πυργιοῦ τὸ μοιρολόδι λέγεται «ἐγκώμιο» καὶ τὸ ρῆμα εἶναι «ἐγκωμιάζω». Θυμίζου, βέβαια, οἱ ὄροι αὐτοὶ τὰ θρηνητικὰ ἐγκώμια τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς! Ἴσως, μάλιστα, ἡ ἐρμηνεία τους νὰ μποροῦσε νὰ πάει καὶ πιὸ μακριά. Ἡ μαυροφορεμένη Πυργούσaina, ποὺ στάθηκε μπροστὰ στὸ μνήμα γιὰ νὰ «ἐγκωμιάσει», τάραξε βαθιὰ τὸ ἀκροατήριό της μὲ τὴν ἔνταση τῆς τραγικῆς κραυγῆς της. Πολὺ σπάνια, σὲ παράσταση ἀρχαίας τραγωδίας, αἰσθάνθηκα τὸ λόγο νὰ μὲ παρασύρει ἔτσι. Εἶταν μιὰ στιγμή ποὺ νομίζω ὅτι δὲ θὰ τὴ λησμονήσω. Στὴν ἀρχὴ ἡ μοιρολόγιστρα εἶταν ἀπόλυτα πειθαρχημένη, ἀλλὰ γρήγορα ξύπνησε μέσα της ἡ μνήμη τῶν δικῶν της νεκρῶν καὶ τὴν ἔπιασε κρίση. Τὴν ἀπομάκρυναν τότε οἱ συχωριανοί της, ἐνῶ εἶχε καὶ ἄλλα νὰ πεῖ. Τέσσερα δίστιχα εἶπε μονάχα, ποὺ κατόρθωσα νὰ τὰ σημειώσω, τὴν ἐπομένη ποὺ πῆγα στὸ Πυργί. Τὰ παραθέτω ἐδῶ:

*Τὰ ἄνθη τῆς πορτοκαλιᾶς ἔφερα νὰ σοῦ ράνω
τὸ μνήμα σου, Ψυχάρη μου, νὰ σηκωθεῖς
[ἀπάνω.*

*Μὲ τ' ἄνθη τῆς πορτοκαλιᾶς, τοῦ σκοίνου τὸ
[κλωνάρι
στολίσετε καὶ ράνετε τὸν τάφο τοῦ Ψυχάρη.
Βουνὰ παραμεροῖσετε, νὰ σηκωθεῖ ὁ
[Ψυχάρης,
νὰ ἔμπει καὶ νὰ ἔβγει στὸ Πυργί στ' ἄλογο
[καβαλάρης.*

*Γονατιστὴ μοιρολογῶ στὸ μνήμα τοῦ Ψυχάρη
κι ἔχω καὶ μιὰν ἐπιστολὴν στὸν ἄντρα μου
[νὰ πάει...*

Σημ. τ. «Νέας Ἐστίας».—Τὸ τεύχος τοῦτο ἐκυκλοφόρησε μιὰ ἐβδομάδα μετὰ τὴν 1ην Μαΐου. Ἔτσι μπόρεσε νὰ περιλάβῃ καὶ τὸ κείμενο αὐτό.

Ὅσο βαστούσε τὸ «ἐγκώμιον», τὰ κορίτσια τοῦ Βροντάδου ἔβαιναν τὸν τάφο μὲ λουλούδια.

Οἱ ἄλλες δύο ἐκδηλώσεις εἶταν τὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο ποὺ ἔγινε στὸ κινηματοθέατρο «Ρέξ», ἐμπρὸς στὶς ἀρχές καὶ σὲ ἀκροατήριον ἀπὸ χίλια περίπου πρόσωπα, κι ἡ ἐκτέλεση χιακῶν χορῶν μὲ τοπικὲς ἐνδυμασίες, στὴ μεγάλη πλατεία Βουνακιοῦ. Στὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο μιλήσαμε ὁ πρόεδρος τοῦ Φιλοτεχνικοῦ Ὁμίλου κ. Μ. Σκαρλάτος, ὁ πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν κ. Ἅγιος Θέρος, ὁ Λέσβιος λογοτέχνης κ. Δημ. Βερναρδάκης καὶ ἐγώ. Διαβάστηκαν πολλὲς δηλώσεις συμμετοχῆς στὴν ἐορτὴ, ἀνάμεσα στὶς ὁποῖες ἕνα γράμμα τοῦ Πρωθυπουργοῦ Στρατάρχη Ἄλ. Παπάγου κι ἕνα τηλεγράφημα τοῦ Ἀρχηγοῦ τῶν Φιλελευθέρων κ. Γ. Παπανδρέου. Στὴν ἐπίδειξη τῶν χορῶν ἔλαβαν μέρος τέσσερις λαμπροὶ ὀμίλοι χορευτῶν ἀπὸ τὰ χωριά Νένητα, Πυργί, Καλαμωτὴ καὶ Βολισσό. Χόρεψαν τοὺς περισσότερους χοροὺς σὲ μιὰ πέτρινη ἐξέδρα, ἔχοντας ὀλόγυρά τους συναγμένη ὀλόκληρη σχεδὸν τὴν πόλη. Ἡ ἄρτια, αὐθόρμητη ἐκτέλεση, οἱ νεανικὲς φωνές ποὺ τραγουδοῦσαν, ἡ φαντασμαγορία τῶν χρωμάτων τῶν ἐνδυμασιῶν στὴ γλυκιὰ λιακάδα τοῦ ἀπογέματος μᾶς συνεπῆραν γιὰ δεύ-

τερη φορά. Ἐτυχε νὰ κάθουμαι δίπλα στὸ δήμαρχο Μυτιλήνης καί, σὲ στιγμὲς ἐνθουσιασμοῦ, δραματιστήκαμε ἕνα ἐτήσιο Φεστιβάλ Αἰγαίου ποὺ νὰ περισώσει καὶ νὰ ἀξιοποιήσει ὅλους αὐτοὺς τοὺς θησαυροὺς καὶ ποὺ νὰ μεταφέρεται ἀπὸ τὸ ἕνα στὸ ἄλλο νησί...

Δύο ἀξιόπαινα δημοσιεύματα εἶδαν τὸ φῶς στὴ Χίο σχετικὰ μὲ τὰ Ἐκατόχρονα: ἕνα βιβλιαράκι τοῦ κ. Δημ. Χαρτουλάρη, μὲ τὸν τίτλο «Γιάννης Ψυχάρης», γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Δασκάλου τοῦ δημοτικισμοῦ, κι ἕνα ἀφιέρωμα τοῦ περιοδικοῦ «Σφίγξ», ποὺ ἐκδίδουν οἱ μαθητὲς τοῦ γυμνασίου. Καὶ τὰ δύο εἶταν χρήσιμα γιὰ τὴν κατατόπιση τοῦ κοινοῦ. Τὸ περιοδικὸ τῶν μαθητῶν εἶταν γιὰ μένα μιὰ εὐχάριστη ἐκπληξή. Ἐχει δροσιά, ζωντάνια καὶ σοβαρότητα καὶ φανερώνει ὅτι γίνεται στὸ γυμνάσιο αὐτὸ καλὴ καὶ ἐλπιδοφόρα ἐργασία.

Θερμὰ συγχαρητήρια ὀφείλονται στὸ Φιλοτεχνικὸ Ὁμιλο Χίου ποὺ εἶχε τὴν πρωτοβουλία τοῦ Ἐορτασμοῦ καὶ ξεχωριστὰ στοὺς δύο ἐκλεκτοὺς πολῖτες ποὺ τὸν διευθύνουν, στὸν πρόεδρό του δικηγόρο κ. Μιχ. Σκαρλάτο καὶ στὸ γραμματέα του καθηγητὴ κ. Ν. Σωτηράκη. Μακάρι νὰ ὑπῆρχαν τέτοιες ὀργανώσεις σ' ὅλες τὶς πρωτεύουσες τῶν νομῶν μας.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ

Συμπλήρωμα τοῦ Ἀφιέρωματος, στὸ ἐρχόμενο τεύχος:

Ν. Α. ΒΕΗ: "ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΚΑΙ ΨΥΧΑΡΙΚΑ,, (θυμῆματα καὶ δασκαλέματα).